

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

М. Олашин, к. ю. н., доцент

Львівський національний аграрний університет

© М. Олашин, 2018

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2018.01.023>

Олашин М. Аналіз окремих нормативно-правових актів, що забезпечують функціонування аграрного сектору економіки України

Досліджено поняття аграрного сектору економіки та нормативно-правове забезпечення його в Україні. Виокремлено основні нормативно-правові акти та підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють здійснення діяльності в агропромисловому секторі для адаптації вітчизняного законодавства до норм і стандартів Європейського Союзу та Світової організації торгівлі. Для ефективного розвитку агропромислової діяльності в Україні передусім потрібно створити належні умови, закріплені на державному рівні через прийняття відповідних нормативно-правових актів та створення механізмів щодо їхньої реалізації.

Проаналізовано основні переваги та недоліки українського законодавства, яке регулює відносини у сфері аграрного сектору економіки. Визначено окремі складові механізму державного регулювання розвитку аграрного сектору в сучасних умовах. Охарактеризовано державно-правове регулювання функціонування сільського господарства, діяльність аграрних товаровиробників в Україні та участь держави у створенні комфортних умов для діяльності агропромислового комплексу України. В Україні аграрний сектор економіки частково стримується у розвитку через неефективні реформи, які здійснюються на законодавчому рівні.

Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правових актів, що регулюють діяльність в аграрному секторі економіки України, прийнятих у 2015–2017 роках. Запропоновано напрями удосконалення нормативно-правової підтримки державою аграрного сектору економіки України та розвитку агробізнесу в сільській місцевості. Виконання основних положень Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України, прийнятої до 2020 року, дасть змогу привести останній у відповідність до основних принципів і стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: нормативно-правові акти, аграрний сектор економіки, агробізнес, правове регулювання, стандарти ЄС.

Olashyn M. Analysis of certain normative legal acts which provide the functioning of the agricultural sector of economy of Ukraine

The concept of the agrarian sector of the economy and its normative - legal support in Ukraine were investigated. The basic normative-legal acts and sub-normative legal acts that are regulating activity in the agro-industrial sector for adaptation of the domestic legislation of norms and standards of the European Union and the World Trade Organization were outlined. For the effective development of agro-industrial activity in Ukraine, first of all, it is necessary to create the proper conditions, which are fixed at the state level by adopting the corresponding normative legal acts and creating mechanisms to their implementation.

Also the main advantages and disadvantages of Ukrainian legislation, which regulates relations in the agricultural sector of the economy. It were determined the separate components of the mechanism of state regulation of the agrarian sector development in modern conditions it were analyzed. The state-legal regulation of implementation of agriculture, activity of agricultural commodity producers in Ukraine and the participation of the state in creating comfortable conditions for the activity of the agro-industrial complex of Ukraine were described. In Ukraine, the development of the agrarian sector of the economy is partially constrained by development due to ineffective reforms carried out at the legislative level.

Particular attention is paid to the analysis of normative legal acts regulating activities in the agrarian sector of Ukraine's economy adopted in 2015–2017. It were offered the directions of improvement of normative legal support of the state of the agrarian sector of the Ukrainian economy and development of agribusiness in rural areas. Implementation of the main provisions of the Strategy for the Development of the Agrarian Sector of Ukraine's Economy, adopted by 2020, will enable to raise the level of the economy in the agricultural sector to implement the basic principles and standards of the European Union.

Key words: *legal acts, agrarian sector of economy, agribusiness, legal regulation, EU standards.*

Постановка проблеми. Економічний розвиток нашої держави тісно пов'язаний з активним розвитком агропромислового комплексу, який є невід'ємною складовою сектору народного господарства України. Правове забезпечення регулювання аграрних відносин у державі – основа правової системи та якісного втілення в життя основних засад Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року (далі – Стратегія розвитку), де вказано, що одними з вагомих проблем є: нестабільність конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках внаслідок незавершення адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності харчових продуктів; втрати продукції внаслідок недосконалої системи логістики її зберігання та інфраструктури аграрного ринку загалом; незавершеність земельної реформи тощо (Стратегія розвитку..., 2013). Тому для швидкого вступу України до Європейського Союзу нашій державі необхідно проаналізувати й привести у відповідність до європейських стандартів велику кількість нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері аграрного сектору економіки. Загалом у більшості розвинутих країн світу роль аграрного сектору є однією з найважливіших, що не вбачається українським законодавцем. Тому наша держава мусить усвідомити необхідність підтримки агропромислового комплексу і розробки дієвих інструментів її надання. Неабияку роль у цьому відіграє нормативно-правове забезпечення, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з нормативно-правовим регулюванням аграрної діяльності,

досліджували Ю. Лупенко, Л. Машевська, Г. Мостовий, Г. Павлова, Л. Полюхович, В. Семенов, В. Сломова, І. Сіваченко, В. Федоряк, Г. Черевко та ін. У працях вказаних авторів доведено об'єктивну необхідність державного регулювання окремих галузей економіки у сфері АПК. Водночас нормативно-правове забезпечення функціонування аграрного сектору економіки потребує подальшого ґрунтовного дослідження і вдосконалення, оскільки на сьогодні правова система України охоплює значну кількість законів та інших підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють реформування АПК та є одним з основних чинників формування сприятливого інвестиційного клімату, спрямованого на підвищення економічної привабливості держави. Як зазначає Л. Машевська (2010, с. 74), одним із важливих засобів зміцнення економічних відносин в аграрному секторі економіки України, пришвидшення його розвитку та становлення є право. Саме воно закріплює організаційну структуру комплексу, визначає основні параметри його функціонування. Правовими нормами регулюються суспільні відносини, що стосуються практично всіх суб'єктів аграрного сектору економіки. Погоджуємося з думкою Ю. Лупенка (2015, с. 30), який зазначає, що вплив нових соціально-економічних та геополітичних чинників спричинив появу цілої низки проблем розвитку галузі: зменшення обсягу валової продукції сільського господарства, необхідність диверсифікації ринків збуту продукції, звуження фінансової бази розвитку сільськогосподарських підприємств тощо. Це потребує проведення зваженої оцінки зазначених тенденцій та обґрунтування комплексу заходів щодо закріплення позитивної динаміки розвитку галузі.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження було проаналізувати нормативно-правове забезпечення аграрного сектору економіки в Україні та визначити пріоритетні напрями його удосконалення з метою підвищення ефективності функціонування цього сектору.

Методика дослідження та матеріали. Результати дослідження базуються на комплексному використанні загальнонаукових і специфічних методів. Зокрема, застосовано порівняльний аналіз законодавства України, що стало підставою для отримання обґрунтованих висновків.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор України є системоутворювальним у національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну й енергетичну безпеку, підтримує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та закладає соціально-економічні основи розвитку сільських територій (Стратегія розвитку..., 2013). Держава, використовуючи сукупність правових важелів впливу на економіку, може регулювати розвиток виробничих відносин, розвивати або гальмувати підприємницьку діяльність, тобто відігравати прогресивну або регресивну роль у поступі тієї чи іншої економічної системи. У теорії державного регулювання економіки більшість авторів наголошують на необхідності системного підходу до вибору засобів та методів впливу держави на суб'єкти економічних відносин: «Регулюванню підлягають складні процеси життєдіяльності суспільства, на які нездатні ефективно впливати окремі важелі або будь-які їх вибіркові незбалансовані комбінації. Результативність державного регулювання підвищується, якщо ці важелі застосовуються не випадково чи під тиском груп спеціальних інтересів і кон'юнктури, а системно, виходячи з довгострокових цілей і поточних завдань соціально-економічного розвитку» (Андрусенко, 2002, с. 15). Тому основним правовим важелем, яким держава може на законодавчому рівні врегулювати

ефективність діяльності аграрного сектору економіки, є прийняття законодавчих нормативно-правових актів, імплементованих до сучасних реалій життя населення з метою створення та покращання умов здійснення якісної агропромислової діяльності на теренах сучасної України.

Функціонування аграрного сектору економіки є досить складним і специфічним та ґрунтується на великій кількості нормативно-правових актів, що регулюють ці процеси, а нормативно-правова база постійно змінюється й удосконалюється. Українське законодавство складається зі сукупності законів України, указів Президента України, постанов Верховної Ради, Кабінету Міністрів та Міністерств, наказів та роз'яснень відповідних державних структур, що регулюють діяльність відповідних інститутів аграрного сектору економіки. Зокрема, за останні декілька років Верховна Рада України прийняла такі законодавчі акти, що регулюють діяльність у сфері АПК: *Закони України*: «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» від 7.04.2015 р., «Про ратифікацію Протоколу про реєстри викидів та перенесення забруднювачів» від 3.02.2016 р., «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 03.11.2016 р., «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» від 20.12.2016 р., «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18.05.2017 р., «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р., «Про безпечність та гігієну кормів» від 21.12.2017 р., «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 р., «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6.02.2018 р., «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 р.; *Постанови та Розпорядження Кабінету Мі-*

ністрів України: «Питання реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» від 21.02.2018 р., «Про застосування переговорної процедури закупівлі» від 11.04.2018 р., «Про затвердження переліку будівель промислового та сільськогосподарського призначення, об'єктів енергетики, транспорту, зв'язку та оборони, складських приміщень, на які не поширюються мінімальні вимоги до енергетичної ефективності будівель та які не підлягають сертифікації енергетичної ефективності будівель» від 11.04.2018 р.; *накази Мінагрополітики:* «Про затвердження Порядку нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення» від 17.05. 2017 р., «Про затвердження Вимог до видів цукрів, призначених для споживання людиною» від 2.11.2017 р., «Про затвердження Порядку проведення державної ветеринарно-санітарної експертизи кормів, кормових добавок та ветеринарних препаратів, які містять генетично модифіковані організми» від 16.01.2018 р., «Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств» від 20.03.2018 р. І це не повний перелік всієї правової бази, яка регулює діяльність АПК. В українському законодавстві, на нашу думку, станом на сьогодні існує надмірна кількість нормативно-правових актів, які інколи навіть суперечать один одному і тому потребують певної оптимізації та уніфікації.

Цими нормативно-правовими актами встановлюються правові, економічні та соціальні умови діяльності основних видів аграрного сектору економіки України. Також тут варто зазначити, що всі останні закони прийняті з урахуванням норм і стандартів Європейського Союзу. Так, наприклад, ч. 2 ст. 3 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» визначає, що стратегічну екологічну оцінку здійснюють на основі принципів законності та об'єктивності, гласності, участі громадськості, наукової обґрунтованості, збалансованості інтересів, комплексності, запобігання екологічній

шкоді, довгострокового прогнозування, достовірності та повноти інформації у проекті документа, міжнародного екологічного співробітництва (Про стратегічну екологічну оцінку..., 2018). А прийняття та введення в дію Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» безпосередньо є гармонізацією законодавства України з Регламентами ЄС № 854/2004, № 882/2004, № 669/2009, Директивою Ради ЄС № 97/78/ЕС. Закон визначає загальні засади здійснення держконтролю за якістю виробництва свіжого м'яса, риби та рибних продуктів, сирого молока та молокопродуктів, виробництвом кормів та харчових продуктів (Про державний контроль..., 2017).

Окремого аналізу заслуговує Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, затверджена Кабінетом Міністрів України. Вона спрямована на формування ефективного, соціально спрямованого аграрного сектору економіки, що повинен задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі на основі його багатокладності та пріоритетності підтримки господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також власні економічні інтереси зі соціальною відповідальністю перед громадою. Метою Стратегії є створення організаційно-економічних умов з метою ефективного розвитку аграрного сектору через дотримання єдності економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного забезпечення населення якісною, безпечною, доступною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловістю сільськогосподарською сировиною. Основними принципами розвитку аграрного сектору у сфері організації аграрного виробництва є:

- збалансованість його розвитку за економічними, соціальними та екологічними критеріями;
- створення умов для формування заінтересованого в довгостроковому ефектив-

ному господарюванні відповідального користувача (власника) землі;

– розвиток різних форм господарювання за умови пріоритетності формування господарств, що відіграють велику соціально-економічну роль для сільських громад (Стратегія розвитку..., 2013).

У питанні вдосконалення бюджетної підтримки сільськогосподарських підприємств Стратегія передбачає такі ключові позиції, як пріоритетна пряма підтримка дрібних товаровиробників та їхніх об'єднань (кооперативів), надання державної підтримки з урахуванням соціально-економічної ролі господарств для сільських громад, диференціація державної політики щодо великих, середніх і малих господарств, збереження спеціального режиму оподаткування тощо (Петришин, 2017, с. 31). Як бачимо, в цьому нормативно-правовому акті законодавець закріпив європейські підходи до формування основних цілей АПК України.

Бізнес все ще переживає важкі часи, яким притаманні такі негативні явища, як збитковість діяльності, скорочення обсягів виробництва, втрата ринків збуту, скорочення штатів та фонду оплати праці, переведення підприємств на неповний робочий день (Чеканська, 2014, с. 12).

Хоча законодавець і робить вагомі кроки до спрощення підприємницької діяльності й створення умов для розвитку агробізнесу найпроблематичнішим питанням країни є незадовільна інституціональна структура (130 місце). Докладний аналіз вказує на те, що економічна ситуація в Україні пронизана проблематичними регуляторними перепонами і бюрократією й страждає від недостатньої прозорості, протекціонізму і корупції. Це додає величезних і часто недооцінених витрат для економіки, що у свою чергу перешкоджає надходженню інвестицій та розвитку економіки країни загалом (Єдина комплексна стратегія...).

Слушною є думка Г. Черевка (2015, с. 22), який зазначає, що потрібні й відповідні законодавчі акти підготовчого характеру стосовно, наприклад, соціальної сфери села. Адже зі запровадженням купівлі-продажу

землі не вдасться одразу уникнути тенденції до відтоку селян зі села, руйнування його соціальної інфраструктури, псування цілісності земельних масивів тощо. Тому необхідно удосконалити нормативно-правові умови регулювання аграрної економіки, забезпечити баланс взаємовідносин держави і агробізнесу в системі державно-приватного партнерства, підвищити привабливість України для залучення зовнішніх інвестицій в наш агропромисловий комплекс та виведення нашої сільськогосподарської продукції на зовнішній економічний ринок. Українське законодавство потребує модифікації або скасування окремих нормативно-правових актів, дозволів та процедур ведення господарської діяльності, щодо яких підтверджено невідповідність стандартам ЄС, або тих, що дублюють інші положення, призводять до не виправданого навантаження чи витрат для операторів ринку, з метою забезпечення чесного, прозорого, стабільного і прогнозованого виробництва й ділового клімату для агробізнесу, сприяння інвестиціям та ініціативам у сільськогосподарському секторі (Єдина комплексна стратегія...).

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків за результатами аналізу. За результатами аналізу нормативно-правових актів, прийнятих за останні три роки, які регулюють діяльність аграрного сектору, можна дійти висновку, що наша держава робить активні кроки для виходу України на світовий рівень в організації агробізнесу. Одним із таких важливих кроків є затвердження Єдиної комплексної стратегії та плану дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки. Водночас нагальним є створення дієвих механізмів запровадження існуючих норм у реальне життя та визнання нашого товаровиробника конкурентоспроможним на світовому ринку.

Станом на сьогодні в Україні активно відбувається процес формування нормативно-правової основи в аграрному секторі економіки, який є достатньо об'ємним і довготривалим. Через збалансоване впро-

вадження європейських вимог до якості та безпечності сільськогосподарських і харчових продуктів, стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю з

приведенням норм чинного законодавства до європейських стандартів аграрний ринок України стане конкурентоспроможним на світовому ринку.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Андрусенко, Г.О., 2002. Основні напрями вдосконалення державного регулювання агробізнесу в регіоні. *Актуальні проблеми державного управління*, 2, с. 18–22.

Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки. [online] Доступно: <<https://goo.gl/vg1mZX> /> [Дата звернення 5 травня 2018].

Лупенко, Ю.О., 2015. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*, 2, с. 30–34.

Машевська, Л., 2010. До питання про поняття «джерела аграрного права» *Підприємництво, господарство і право*, 2, с.74–80.

Петришин, Л., 2017. Удосконалення державної підтримки сільськогосподарських підприємств. *Аграрна економіка*, 10 (3–4), с. 27–35.

Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 р. № 2042-VIII. [online] Доступно: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2042-19/page> [Дата звернення 3 травня 2018].

Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20.03.2018 р. № 2354-VIII. [online] Доступно: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/2354-19> [Дата звернення 5 травня 2018].

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. [online] Доступно: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80> [Дата звернення 5 травня 2018].

Чеканська, Л.А., 2014. Нормативно-правове регулювання агроінвестиційної діяльності в Україні. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*, 3, с. 9–15.

Черевко, Г., 2015. Ринок землі і держава. *Аграрна економіка*, 8 (3–4), с. 18–23.

Стаття надійшла 23.04.2018.

